

نشانه‌شناسی فرهنگی

معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

(بررسی هم‌زمانی کارکرد و کارنامه به روش لایه‌ای)

سرشناسه	عربشاهی، ابوالفضل، ۱۳۵۱-
عنوان و نام پدیدآور	نشانه شناسی فرهنگی، معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ بررسی هم‌زمانی کارکرد و کارنامه به روش لایه‌ای / ابوالفضل عربشاهی، عبدالرضا گرشناسی.
مشخصات نشر	تهران: موسسه خانه کتاب و ادبیات ایران، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	۱۶۰ ص:، جدول: ۱۴/۵، ۲۱/۵ س.م.
فروست	خانه کتاب و ادبیات ایران
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۲۲۲-۵۵۶-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیفا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۱۲۷-۱۵۰.
یادداشت	نمایه.
عنوان دیگر	بررسی هم‌زمانی کارکرد و کارنامه به روش لایه‌ای.
موضوع	ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. معاونت امور فرهنگی
شناسه افزوده	گرشناسی، عبدالرضا، ۱۳۳۹-
رده بندی کنگره	HM۶۲۱
رده بندی دیویی	۳۰۶/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۸۴۰۵۳۷۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیفا

شماره فروست خله کتب و ادبیات ایران ۷۱۲

عنوان: نشانه‌شناسی فرهنگی

معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
(بررسی هم‌زمانی کارکرد و کارنامه به روش لایه‌ای)

مؤلفان: ابوالفضل عربشاهی، عبدالرضا گرشناسی

ناشر: خانه کتاب و ادبیات ایران

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۴۰۰

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۲-۵۵۶-۶

چاپ و صحافی: چاپ شادرنگ

نشانی: خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان فلسطین جنوبی و خیابان
برادران مظفر جنوبی، شماره ۱۰۸۰، خانه کتاب و ادبیات ایران

تلفن بخش توزیع: ۸۸۳۴۲۹۸۵

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
معاونت امور فرهنگی

خانه کتاب و ادبیات ایران

۲۷	• کارکرد تئوری محور .....
۲۹	• مسئله محوری .....
۳۱	○ تفکر استراتژیک .....
۳۲	○ نظام‌گرایی .....
۳۳	○ مدیریت دانش .....
۳۴	○ شاخص‌سازی .....
۳۶	• گفت‌وگو محوری .....
۳۸	○ طرح گفت‌وگوهای فرهنگی .....
۳۹	○ ممیزی .....
۴۴	○ اتاق فکر .....
۴۵	○ کمیته‌گرایی .....

بخش دوم

۵۱	• کارکرد فعالیت محور .....
۵۳	○ بودجه محوری .....
۵۹	○ برنامه محوری .....
۶۴	○ پارانه محوری .....
۶۶	○ جایزه محوری .....
۷۰	○ فناوری محوری .....
۸۰	○ مجوز محوری .....
۸۲	○ نظارت محوری .....
۸۴	• سرانجام .....

بخش سوم

۸۹	• اصطلاح‌نامه‌ی نشانه‌شناسی .....
۱۰۹	• الگوی کلان‌برنامه‌های نُه‌گانه .....
۱۲۲	• جداول عملکردی .....
۱۲۷	• فهرست منابع .....
۱۵۱	• نمایه .....

پیشگفتار

معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در ساختار سیاسی دولت جمهوری اسلامی ایران، متولی چاپ و نشر کتاب تعیین شده است. اهداف و سیاست‌های کلان فرهنگی نظام و دولت در این امور مبتنی بر قوانین، مقررات، مصوبات و ضوابط و توصیه‌هایی است که به تصویب مجلس شورای اسلامی و شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده یا از سوی رهبری ابلاغ شده است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یکی از دستگاه‌های فرهنگی است که مجری سیاست‌گذاری‌هاست. شاخه‌ای از علم سیاست‌گذاری با عنوان «تحلیل راهبردی»، کارکرد دستگاه‌های اجرایی را تعریف، تفسیر و تعیین می‌کند. کارکرد معاونت فرهنگی در بالاترین لایه‌ی متنی، کارکردی «کلان‌اجرا» است. معاونت، سیاست‌گذار سیاست‌گذاران زیرین نظام است و در لایه‌ی بعدی، خود در مقام سیاست‌گذار برای سلسله‌مراتب زیرین و مخاطبان یا ذینفعان درون و برون سازمانی است. بنابراین سطوح تقنین (قوه‌ی مقننه)، اجرا (قوه‌ی مجریه) و قضا (قوه‌ی قضائیه) سه لایه‌ی متنی اصلی در بررسی این اثر مطالعه خواهد شد.

این معاونت از ابتدای دهه نود شمسی تاکنون چهار وزیر و چهار معاون

وزیر را به خود دیده است و از سال ۱۳۹۲ از دو معاون اخیریکی از ایشان مقام عالی وزارت را نیز در کارنامه خود دارد. از نشانه‌های مدیریتی این دوره، انتصاب بخش قابل توجه مدیران و مشاوران از بدنه‌ی کارشناسی درون سازمان بوده است که اعتماد درون سازمانی مهمترین تاکتیک در استراتژی مدیریت منابع سازمانی معاونت محسوب می‌شود و نتیجه‌ی آن افزایش انگیزه‌ی کاری در حوزه‌ی کارشناسی سازمان بوده است. بنابراین کارشناسان مجال بیشتری یافتند تا ایده‌های خود را خلاقیت بخشیده و از ذهن به عینیت رسانده تا پس از آن به کار بندند. از مصادیق این ایده‌ها که بنا به کارکردش در سازمان مهجور و مغفول مانده بود، واحد آمار و اطلاعات به معنای واقعی کلمه بود. آماریکی از نظام‌های نشانه‌ای (رمزگان) در سپهر نشانه‌ای (فضای نشانه‌ای) معاونت است که آن واحد بعد از ایجاد در کارنامه‌ی خود چندین گزارش عمکرد را حسب مورد با فاصله انتظاماتی مختلف، به جای گذاشت. فصلنامه «شمارگان فرهنگ» نیز گامی دیگر بود تا به روند تحلیل و ارزیابی کارکرد و کارنامه از دریچه ذهن و خرد جمعی صاحب‌نظران درون و برون سازمانی حوزه نشر بپردازد.

در خلال مدتی که این «گروه کانونی» مباحث خود را به یکی از مسائل نشر معطوف می‌کرد، ایده‌ی انجام کاری که بتوان راهبرد پژوهشی "نظریه‌ی زمینه‌ای" را به تولید نظریه و گفتمانی اکتشافی منجر کند و به کارکرد معاونت فرهنگی از منظر نشانه‌شناسی تعمیم دهد، به ذهن رسید. مسئله از فاصله‌ی گفتمان اداری معاونت با برخی صاحب‌نظران و فعالان حوزه‌ی نشر آغاز شد و به نظر می‌رسید این فاصله در لایه‌های زیرین خود از نشانه‌های یک گپ (شکاف) ادبیاتی حکایت می‌کند. این زمینه ما را بر آن داشت تا به طرح موضوع با معاون فرهنگی وزیر پرداخته و به نشانه‌شناسی معاونت فرهنگی از موضعی بی‌طرفانه و خارج از چارچوب و محدودیت‌های مرسوم اداری بپردازیم. با مدیر جلسه در آن گروه کانونی طرح موضوع شد و پس از تعیین چارچوب

کلان، درباره‌ی ساختار، ادبیات و روش‌شناسی، گفت‌وگوها به سمت و سوی مطالعات سیاستگذاری سوق داده شد که از سوی دیگر جای خالی «نظارت و ارزیابی» با اهمیت یافتن آمار و اطلاعات کاملاً احساس گردید. اما با توجه به اینکه روش نظریه‌ی زمینه‌ای منوط به داشتن وقت و کار زیادتری بود به زمان و موقعیت مناسبتری موکول شد. اطلاعات به دست آمده از کارنامه‌ی آن واحد که در بازه زمانی محدودی فعالیت کرد، حجم قابل توجهی از داده‌های این اثر را تشکیل می‌دهد. بدیهی است که داده‌ها و اطلاعات جدیدی با توجه به اتخاذ روش توصیفی تحلیلی که گردآوری آن به روش مشاهده، مصاحبه (به ویژه نیمه‌ساختارمند) و اسنادی انجام شده، در تکوین این اثر اضافه شده است.

ابتدا به ساکن می‌بایست به تعریف «کارکرد» و تفاوت «عملکرد» با کارکرد در آغاز کار پرداخت. عملکرد آنچه در گذشته تاکنون انجام شده و حکم کارنامه را دارد و کارکرد آنچه بنا به معیار و شاخص باید انجام شود، پس عملکرد در سوی دیگر شاخص قرار دارد تا نسبت به آن، سنجیده و قضاوت شود؛ لذا کارکرد، تعیین می‌شود و عملکرد، سنجیده می‌شود. به عبارتی کارکرد از سوی سیاستگذاران تقنینی در حوزه «تحلیل راهبردی» تعیین می‌شود و کارنامه از سوی سیاستگزاران اجرایی به پشتوانه «مطالعات راهبردی» انجام می‌شود. گرچه عنوان این اثر بررسی «هم‌زمانی» کارکرد معاونت امور فرهنگی است ولی به نوعی کارنامه‌ی هشت ساله (۱۳۹۳/۲-۱۳۹۹/۱۴۰۰) را نیز در برمی‌گیرد و رویکردی توصیفی تحلیلی به کارکرد و حسب مورد کارنامه‌ی معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از منظر نشانه‌شناسی با تکیه بر تحلیل متن دارد. شاید این سوال پیش بیاید که بررسی «هم‌زمانی» بهتر است به «درزمانی» اطلاق شود، چون در دوره‌ی یازدهم ریاست جمهوری، دو وزیر و یک سرپرست و در دوره‌ی دوازدهم یک وزیر مدیریت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را

عهده دار بوده است؛ پاسخ این است که با توجه به بافت (همجواری معنی دار) و بافتار زمانی ریاست جمهوری یکسان در دو دوره (یازدهم و دوازدهم) و این که معاون امور فرهنگی در دوره ی یازدهم، به عنوان وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در دوره ی دوازدهم به کار خود در همین وزارت خانه ادامه داده است و معاون کنونی امور فرهنگی نیز به نوعی در این بافتار قرار داشته است، بررسی هم زمانی را به جای این که دو مقطع در نظر بگیریم، یک مقطع پیوسته دانسته ایم و به بررسی در زمانی ترجیح داده شده است.

اگر بپذیریم که سه مولفه ی «آمار و اطلاعات»، «برنامه و بودجه»، «نظارت و ارزیابی»، سه حلقه ی به هم پیوسته ای است که بهره مندی از آن در ساختار و مشی ستادی معاونت فرهنگی یا هر سازمان فرهنگی دیگری، ضرورتی انکارناپذیر است؛ بررسی هم زمانی کارکردها با تکیه بر داده های این سه حلقه شکل می گیرد. حال که فرصتی دست داد تا کارکرد و کارنامه معاونت فرهنگی از منظر نشانه شناسی با رویکرد فرهنگی تحلیل (توصیف، تبیین و تفسیر) شود، فرم و محتوای اثر متناظر به سه مولفه ی ساختار، ادبیات و روش شناسی تعیین می شود.

ساختار شامل سه بخش که دو بخش اصلی کارکردهای تئوری محور و فعالیت محور است که دو حوزه ی نظریه و عمل را در بر می گیرد. بخش اول از ۲ محور و دیگری از ۷ محور تشکیل می شود. بخش سوم از دو قسمت اصلی اصطلاح نامه و جداول بعضاً آماری که کاربردی بوده و به نظر رسیده است که مفید واقع خواهد شد و نیز منابع و مآخذ استفاده شده در نگارش کتاب است. ادبیات برگرفته از ادبیات نشانه شناسی و سیاست گذاری (شامل دو رویکرد «مطالعات سیاست گذاری / راهبردی» و «تحلیل سیاست گذاری / راهبردی») است؛ حال چه اندازه از آن بهره برده ایم در دایره قضاوت خوانندگان و مخاطبان اثر می گنجد. در روش شناسی نیز به دلیل اینکه داده های کمی عملکرد/کارنامه به ویژه در بخش دوم، قابل توجه است

نشانه شناسی فرهنگی

معاونت امور فرهنگی و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۱۲